

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО- МОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

Михайло Савченко,

заслужений вчитель України,
заступник директора з навчально-методичної роботи,
вчитель-методист історії, громадянської освіти,
Київська гімназія східних мов №1,
м. Київ,
e-mail: petrovichwlad@ukr.net

Сучасна освіта покликана виховувати високоморальну, мовну, громадянську особистість, якій властива гуманістична, громадянська, комунікативна культура та готовність до компетентної відповідальної участі в житті суспільства, у розвитку

демократії в Україні. Трансформаційні процеси в Україні та процеси глобалізації якісно змінюють комунікативну парадигму, у якій формуються основні особистісні якості, ціннісно-сміслові орієнтації та засвоюються особистістю загальнолюдські, етнонаціональні, культурно-мовні та морально-громадянські цінності. Вони у своїй єдності репрезентують культурну свідомість, де несуперечливо мають існувати й співіснувати і етнонаціональні пріоритети, і надбання інших культур, що відповідає вимогам демократичного, громадянського суспільства.

Український дослідник Ф. С. Бацевич зауважує, що знання законів комунікації сприяє розвитку комунікативної компетентності — рівня досвіду взаємодії з людьми, що потрібно для успішного функціонування в професійному, освітньому середовищі й суспільстві [2, с. 8]. Важливим є спілкування особистостей, яке відбувається в межах комунікативного акту, яке охоплює учасників комунікації (адресанта й адресата) як носіїв соціальних ролей, психологічних рис, духовних, естетичних ідеалів, когнітивних особливостей; елементи мовного та паралінгвальних кодів; контекстні та ситуативні елементи спілкування; повідомлення, які поєднують комунікантів тощо [1, с. 132].

В основі культурної моделі поведінки мовців (комуніканта-комунікатора) лежать 'культурно-мовні цінності, які прищеплюють в освітньому процесі, під час виховання в певному соціокультурному середовищі. Важливим чинником когнітивного компонента в реалізації інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів належить мовному вихованню здобувачів освіти (застосування комунікативного паспорту мовця, розвиток культури мовлення та комунікативної компетентності особистості тощо) засобами музейної, клубної, гурткової діяльності.

У процесі дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів (грудень 2012 р. — грудень 2019 р.)» доведено, що розвиток культурно-мовних цінностей — важливий чинник збереження чистоти української мови як державної, культурної самобутності та цінностей українського народу. Провідною ідеєю дослідження

є положення про те, що культурно-мовні цінності — це система створених у певній мовленнєвій культурі усталених логіко-психологічних формулювань, висловлювань, способів організації думок, які дають змогу суб'єкту бути успішним у спілкуванні, діяльності, взаєминах з іншими особами [7, с.169]. Розвиток культурно-мовних цінностей учнів є складником інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів.

Важливим чинником мовного виховання учнів є використання музейної педагогіки в освітньому процесі. Музей у педагогічному плані виконує освітню, розвивальну, навчальну, виховну функції [4, с.140]. Педагогічну взаємодію в музейному просторі досліджували українські та зарубіжні науковці Б. Андерсон, О. Арабаджи, О. Брель, О. Божченко, Д. Боровський, Ф. Вайдахер, П. Вербицька, Л. Водяник, Н. Ганусенко, А. Горючий, К. Діса, О. Дудар, Т. Жук, О. Завадська, А. Зеньбінська-Вітек, Л. Ібрагімова, С. Іванова, О. Караманов, І. Керестень, Н. Кисельова, Ю. Кисла, О. Класова, А. Ковач, І. Колесник, Л. Коньчик, О. Кочерга, Ф. Левітас, Т. Лучук, Л. Михальчук, С. Муравська, Т. Неліна, Ю. Омельченко, В. Піскун, Л. Подкопаєва, П. Рікер, В. Розін, Т. Руса, М. Савченко, І. Сергеева, М. Соколов, Е. Суханова, В. Тимків, О. Топилко, І. Удовиченко, Г. Фесенко, П. Чайло, Л. Шавалда, О. Юрченко та інші.

Сучасні дослідники виокремлюють місію музейної педагогіки — вивчення шляхів розвитку особистості під час контакту з музейними експонатами — візуальними цінностями соціуму, спілкування в музеї. Музейну педагогіку розглядають як педагогічну дисципліну, яка вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, що базується на духовних цінностях, а також специфіку інтелектуального, етичного й естетичного розвитку особистості в процесі музейної комунікації [8, с. 12].

Розвиток культурно-мовних цінностей розглядається нами як цілеспрямований процес формування та розвитку мовної свідомості, засвоєння мовної картини світу, ціннісних культурно-мовних орієнтацій учня, логіко-психологічних формулювань, мовних, мовленнєвих компетентностей мовця, комунікативних якостей особистості, що дають змогу суб'єкту (учневі-особистості),

Мовцю, комуніканту) бути успішним у спілкуванні, діяльності, у взаєминах з іншими особами [3, с. 78]. Основний методологічний підхід — особистісно орієнтований. Важливого значення у застосуванні форм музейної педагогіки набуває компетентнісний підхід.

У Київській гімназії східних мов №1 функціонує музей етнографії України, який є важливим культурно-освітнім центром. Музей є смисловим простором особистості. У музейній педагогіці доцільно діяти в зоні найближчого розвитку. Важливим чинником є діалог, завдяки якому можна встановити контакт та орієнтовно визначити зону найближчого розвитку в процесі комунікації. Це завдання потребує високого рівня професіоналізму від музейного педагога, а у випадку екскурсиводів-учнів — їх навченості культури спілкування та соціальної комунікації. Мовленнєвий акт у сучасній функціонально та комунікативно зорієнтованій лінгвістиці сприймають як мовленнєві дії, у яких втілюються соціальні, психічні, вольові, емоційні, естетичні та інші чинники духовного світу людини. Всі вони пов'язані з особистостями учасників спілкування, з проблематикою мовленнєвої діяльності [1, с. 136]. Найважливішими складниками комунікативного акту в музеї є адресант і адресат. Кожна людина входить в інтеракцію з іншими індивідами як неповторна особистість зі своїм світобаченням, рівнем володіння мовними засобами, тактиками та стратегіями комунікацій тощо. Залежно від контакту в ситуації спілкування вона виявляє відповідну комунікативну поведінку [1, с. 195]. Найважливішим чинником ефективності спілкування в музеї є вміння обрана комунікативна поведінка. Щоб досягти поставленої мети, комуніканти вибудовують спілкування відповідно до правил, принципів і конвенцій спілкування [1, с. 197].

Традиційними формами роботи музею є екскурсії, лекції, спеціальні програми. Їх педагоги доповнюють різноманітними способами організації процесу спілкування: квести, інтерактивні екскурсії та заходи з інтерактивними елементами; театралізовані екскурсії, тематичні цикли «Українська хата як уособлення національного характеру», «Українські рушники як уособлення коду українців», тематичні музейні проекти, програми:

«Українська культура в діалозі культур», «Українська мова в діалозі культур», «Лінгвокультурна інтерпретація українських народних символів», «Побут українців у національно-мовній картині світу», «Мовний етикет українців: традиції і сучасність», віртуальні проекти: «Дерев'яна архітектура українців та японців: спільне та відмінне», «Сільське житло українців та іранців: спорідненість та відмінність форм», ділові ігри: «Роль міжнародних відносин у популяризації українського мистецтва, майстер-класи, тематичні етнографічні виставки та свята, фестивалі, культурні акції, учнівські наукові конференції, екскурсії-дискусії, науково-пізнавальні ігри тощо [5, с. 195]. Кожна форма комунікації має власний сенс застосування.

Музейна педагогіка є компонентом педагогічної системи гімназії, яка долучає здобувачів освіти до загальнолюдських, українських національних цінностей, до культурної спадщини народів світу, що є важливим чинником у розвитку культурно-мовних цінностей учнів, успішного міжособистісного спілкування, соціальної комунікації та міжкультурної взаємодії, важливим чинником розвитку громадянської культури особистості [6, с. 218].

Список літератури:

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підруч. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. 2-ге вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
3. Кизенко В., Савченко М. Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів у контексті дослідно-експериментальної роботи. *Український педагогічний журнал*. 2019. №3. С.72-84.
4. Музей — платформа суспільного діалогу: Матеріали Міжнар. наук.-пр- акт. конференції до 125 річниці Львівського історичного музею, Львів, 5 жовт. 2018 р. / Львівський історичний музей. Львів: Вид-во «Коло», 2018. 400 с.
5. Савченко М.П. Креатив музейної педагогіки для розвитку культурно-мовних цінностей особистості. *Науково-методичний вісник Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради*: науково-методичний збірник. 2020. Вип. №1(17). Ніжин: ПП Лисенко, 2020. С.75-79.

6. Савченко М. Музейна педагогіка як засіб розвитку культурно-мовних цінностей, комунікативної компетентності та громадської активності учнів. *Формування громадянської культури в Новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*: збірник матеріалів конференції. Суми: РВВ СОШПО, 2020. С. 213-219 с.
7. Савченко М. Науково-теоретичні підходи до розвитку культурно-мовних цінностей учнів у контексті дослідно-експериментальної роботи в гімназії. *Дидактика: теорія і практика*: зб. наук, праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 160-171.
8. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.